Etty Hillesum Onderzoekscentrum

EHOC

EHOC-bulletin nummer 6, november 2015

ETTY HILLESUM WEER THUIS IN MIDDELBURG

IN DIT NUMMER:

Etty Hillesum in Middelburg 1-2

Opening EHOC Middelburg 3-5

Opening EHOC in beeld 6-7

Verschijning Etty Hillesum Studies deel 7 8

BURGERLIJKE STAND.

Middelburg.

Van 17—19 Jan. Bevallen: R. Hillesum, geb. Bernstein, d. E. A. Verkleij, geb. Van Noord, d. C. J. Kruijze, geb. Luijpen, d. C. Petiet, geb. Matthijsse, d.

Afgelopen zomer verhuisde het EHOC naar Middelburg. waar Etty Hillesum op 15 januari 1914 in het ouderlijk huis aan het Molenwater 77 werd geboren. Haar vader, dr. Levie (Louis) Hillesum, was sinds 1911 leraar klassieke talen in Middelburg. Op 7 december 1912 was hij in Amsterdam getrouwd met haar moeder Riva (Rebecca) Bernstein, die zich toen ook in Middelburg vestigde. De familie woonde er tot einde 1914.

Op 1 oktober is het EHOC in Middelburg officieel geopend. Met een bijzonder en gevarieerd openingsprogramma konden geïnteresseerden (verder) kennis maken met de activiteiten van het EHOC en met leven en werk van Etty Hillesum.
In samenwerking met het Roosevelt Study Center (RSC) werd 's middags een academisch lezingenprogramma aangeboden. EHOC-directeur Klaas Smelik, Hans Krabbendam van het RSC en Hillesum-kenner Ria van den Brandt van de Radboud Universiteit Nijmegen gaven een overzicht van invalshoeken en aanknopingspunten voor het actuele Hillesum-onderzoek.

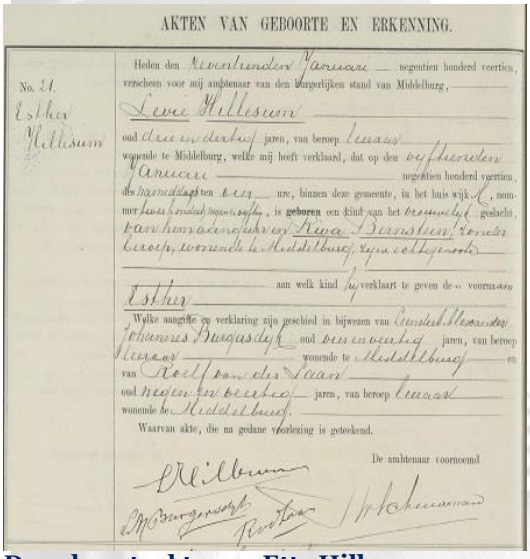

AKTEN VAN GEBOORTE EN ERKENNING.

No. 14. Esther Hillesum

Heden den twintigsten Januari negentien honderd veertien, verscheen voor mij ambtenaar van den burgerlijken stand van Middelburg,

Levie Hillesum

oud drie en dertig jaren, van beroep leraar wonende te Middelburg, welke mij heeft verklaard, dat op den vijftienden Januari negentien honderd veertien, des namiddags ten twee ure, binnen deze gemeente, in het huis wijk K, nummer twee honderd negen en zestig, is geboren een kind van het vrouwelijk geslacht, van hem aanmelder bij Riva Bernstein zonder beroep, wonende te Middelburg, zijn echtgenoote

Esther aan welk kind hij verklaart te geven de voornamen

Welke aangifte en verklaring zijn geschied in bijwezen van Leendert Alexander Johannes Burgersdijk oud drie en veertig jaren, van beroep leraar wonende te Middelburg en van Roelof van der Laan oud negen en veertig jaren, van beroep leraar wonende te Middelburg.

Waarvan akte, die na gedane voorlezing is geteekend.

De ambtenaar voornoemd

De geboorteakte van Etty Hillesum wordt bewaard in het Zeeuws Archief, waar ook het EHOC is gevestigd.

's Avonds werd het EHOC verwelkomd door burgemeester Harald Bergmann van Middelburg, die het onderzoekscentrum een belangrijke aanwinst voor de Zeeuwse hoofdstad noemde. Woorden van welkom waren er ook van Hannie Kool-Blokland, directeur van het Zeeuws Archief, waarin het EHOC is gehuisvest. Naast research naar het werk van Etty Hillesum zal het EHOC ook onderzoek doen naar de geschiedenis van Joden in Zeeland. De huisvesting van hiervoor belangrijke bronnen en onderzoekers op één locatie betekent voor het Zeeuws Archief en het EHOC een wederzijdse stimulans en impuls.

Ook Jorrit Snijder, managing director van University College Roosevelt (UCR), sprak de verwachting uit van een vruchtbare samenwerking op het gebied van onderzoek en onderwijs tussen het EHOC en UCR. Een eerste gastcollege voor studenten van UCR door Klaas Smelik vond reeds op 2 november plaats.

Het avondprogramma omvatte verder een inleiding van Klaas Smelik over leven en werken van Etty Hillesum en de vertoning van de aangrijpende documentaire *Het Verstoorde Leven van* J. Walvis & A. Tjepkema, waarin intimi uit het leven van Etty Hillesum aan het woord komen.
Door het programma heen klonk er passende muziek. Jacqueline van der Zee speelde eigen pianocomposities over Etty Hillesum, leden van TY Zeeuws Kamerorkest verzorgden een muzikaal intermezzo en pianiste Marianne Boer bracht *Composities van Mischa Hillesum* ten gehore.

Molenwater 77 in Middelburg, het geboortehuis van Etty Hillesum. Op de voorgevel van het pand is op 15 januari 1987 een plaquette aangebracht met een citaat uit een van Etty's dagboeken: "Op iedere plek van deze aarde is men thuis, wanneer men alles in zich draagt." Daaronder staat: "In dit huis werd op 15 januari 1914 Etty Hillesum geboren."

Het EHOC is op werkdagen tussen 13.30-16.30 uur te bezoeken in het Zeeuws Archief, Hofplein 16 in Middelburg. Voor een afspraak of informatie kunt u contact opnemen via info@ehoc.nl

EHOC

WELKOMSTWOORD DOOR BURGEMEESTER HARALD BERGMANN VAN MIDDELBURG BIJ DE OPENING VAN HET ETTY HILLESUM ONDERZOEKSCENTRUM OP 1 OKTOBER 2015

Dames en heren,

"En ik zie geen andere oplossing, ik zie werkelijk geen andere oplossing dan in je eigen centrum in te keren en daar uit te roeien al die rotheid."

Een prachtig citaat van een bijzondere, jonge en krachtige vrouw, die in 1914 in Middelburg werd geboren.
Etty Hillesum. Zij hield van het leven.
Ondanks de verschrikkelijke omstandigheden van oorlog en bezetting vond zij het leven de moeite waard.
Het was Etty's diepste wens om lang te leven. Om haar gedachtengoed te delen.
Maar naar mate de oorlog zich verder voltrok, wist zij dat de kans daarop klein was.
Zij begreep dat de nazi's de Joden wilden vernietigen.
Aan de andere kant hoopte zij toch dat er voor haar nog een leven na de oorlog zou komen.

"Het geldt nog: het weten in mij dragen, dat mijn verlangen wordt vervuld,
dat ik eens naar Rusland zal gaan, dat ik eens één van de kleine verbindingsschakels zal worden tussen Rusland en Europa.
Dat is een zekerheid in me, die niet verstoord wordt door die nieuwe zekerheid: dat men onze vernietiging wil.
Ook dat aanvaard ik. Ik wéét het nu.
Ik zal anderen niet met mijn angsten lastig vallen, ik zal niet verbitterd zijn, als anderen niet begrijpen waar het bij ons Joden om gaat.
De ene zekerheid zal door de ander niet aangevreten of ontkracht worden.
Ik werk en leef door met dezelfde overtuiging en vind het leven zinrijk, toch zinrijk, al durf ik dat nauwelijks meer in gezelschap te zeggen.
Het leven en het sterven, het lijden en de vreugde, de blaren aan de kapot gelopen voeten en de jasmijn achter in mijn tuin, de vervolgingen, de ontelbare zinneloze wreedheden, alles en alles, het is in me als één krachtig geheel en begin steeds beter te begrijpen, zo maar voor mijzelf, zonder dat ik het nog aan iemand zou kunnen uitleggen, hoe het alles in elkaar zit.

Ik zou lang willen leven, om het later alles toch nog eens te kunnen uitleggen en als me dat niet vergund is, welnu, dan zal een ander het doen en dan zal een ander mijn leven verder leven, daar waar het mijne is afgebroken en daarom moet ik het zo goed en zo volledig en zo overtuigd mogelijk leven tot de laatste ademtocht, zodat diegene, die na mij komt, niet helemaal opnieuw hoeft te beginnen en het niet meer zo moeilijk heeft.
Is dat ook niet iets doen voor het nageslacht?"

Etty worstelde met het leven. Haar relatie met haar familie, de liefde tussen twee mensen, haat, lijden en dood.
Deze worsteling leverde haar grootse inzichten op.
Inzichten over het aller diepste dat in mensen zit. De ziel, of zoals Etty het na verloop van tijd is gaan noemen: God.
Etty kreeg de kans om onder te duiken, bij Klaas Smelik senior. Dat weigerde zij resoluut. Zij wilde in kamp Westerbork blijven om het lot van haar volk te delen.
Etty stierf als Joodse vrouw op 29 jarige leeftijd in Auschwitz-Birkenau.
Haar hoop dat "een ander mijn leven verder zal leven, waar het mijne is afgebroken", is niet voor niets geweest.
Etty's leven wordt verder geleefd.
Het Etty Hillesum Onderzoekscentrum speelt daarin een belangrijke rol.
Dankzij vader en zoon Smelik is Etty's werk uiteindelijk uitgebracht. Vlak na de oorlog was er geen belangstelling voor Etty's gedachtegoed.
Men was er nog niet aan toe om op deze manier naar de oorlog te kijken. Het was nog te vers allemaal.
Na lange tijd gelukte het Klaas Smelik junior toch om haar werk te laten publiceren. Hij vond in Jan Geurt Gaarlandt een zeer gemotiveerde uitgever.
Later kwam er ook een eigen onderzoekscentrum voor de bestudering van Etty's nagelaten geschriften.
Wij zijn er trots op dit Etty Hillesum Onderzoekscentrum van Gent naar Middelburg is verhuisd.
Op deze manier leeft zij, hier in haar geboorteplaats, nu verder.
Het Zeeuws Archief bood het onderzoekscentrum gastvrij kantoorruimte aan, het University College Roosevelt en het Roosevelt Study Center waren meteen bereid om met het onderzoekscentrum te gaan samenwerken en ook de gemeente Middelburg heeft het onderzoekscentrum waar nodig ondersteund en zal dit blijven doen.
Het Etty Hillesum Onderzoekscentrum wil duidelijk functioneren binnen de context van de stad Middelburg en van Zeeland in het algemeen. Het zal zich onder ander richten op een educatief programma over zowel Etty Hillesum, als de geschiedenis van het Joodse bevolkingsdeel in onze provincie.

EHOC-bulletin nummer 6, november 2015

Het belang van Etty's dagboeken en brieven voor mensen nu, is groot, want ze gaan niet louter over de oorlog. Etty was vooral bezig met de onderliggende vragen die de oorlog bij haar opriep. Waarom deden mensen dit elkaar aan? Wat lag hieraan ten grondslag? Was zij zelf zo veel beter dan een Duitse soldaat? Welke bijdrage konden mensen zelf leveren aan een betere en mooiere wereld?
Omdat zij fundamentele vragen als uitgangspunt nam, is haar werk nog steeds actueel. Misschien nu wel actueler dan ooit.
Het is ruim 70 jaar geleden dat er een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. Een oorlog waarbij tussen de 50 en 70 miljoen mensen de dood vonden.
Ongeveer twee derde van alle slachtoffers was burger.
Etty was een van de 6 miljoen Joden die systematisch werden uitgemoord. Een ongekende zwarte bladzijde in de geschiedenis.
Maar ook nu drommen donkere wolken samen. De opkomst van jihadistische stromingen in Syrië baren grote zorgen.
Evenals de brandhaarden elders in de wereld.
Deze grote boze buitenwereld raakt niet alleen onze veiligheid.
Het zet samenlevingen onder druk.
Het is een gevaar voor de sociale cohesie.
Een voedingsbodem voor onderling wantrouwen.
Een voedingsbodem voor haat.
"Alle mensen in de wereld kunnen wel een portie Etty Hillesum gebruiken", verwoordde Jacobine Geel het zo pakkend tijdens een interview met Klaas Smelik junior. Daar sluit ik me graag bij aan.
Etty begon in haar dagboeken haar gedachten over haat op te schrijven. In het lozen van haat zag Etty niets.
Zij is van mening dat haat jezelf aantast.
Zolang je zelf haat, draag je bij aan de haat in de wereld. Daarom: als je haat in de wereld wilt bestrijden, moet je bij jezelf beginnen.

"Laten we ervan doordrongen zijn dat ieder atoompje haat, dat wij aan deze wereld toevoegen, haar onherbergzamer maakt dan ze al is."

Met deze wijze woorden van Etty Hillesum wil ik graag besluiten.
Ik wens het Etty Hillesum Onderzoekscentrum veel succes in onze mooie stad.
U allen, hartelijk dank voor uw komst.
Ik wens u een mooie en inspirerende avond.

OPENING EHOC IN MIDDELBURG

1 OKTOBER 2015

IN BEELD

**De sprekers van het academisch middagprogramma
v.l.n.r. Prof. dr. Kees van Minnen, directeur Roosevelt Study Center,
dr. Ria van den Brandt, prof. dr. Klaas A.D. Smelik en dr. Hans Krabbendam**

Het middagprogramma werd gehouden in het auditorium van het Roosevelt Study Center

De Burgerzaal van het Stadhuis in Middelburg, nu aula van University College Roosevelt, bood plaats voor het avondprogramma

Dirk van de Velde (viool) en Marianne Boer (piano) spelen een deel uit 'Quator pour la fin du temps' van Olivier Messiaen

Prof. dr. Klaas A.D. Smelik, directeur EHOC

Jorrit Snijder M.A., managing director UCR

Dr. Hannie Kool, directeur Zeeuws Archief

BINNENKORT VERSCHIJNT
ETTY HILLESUM STUDIES DEEL 7:
'ETTY HILLESUM WEER THUIS IN MIDDELBURG'

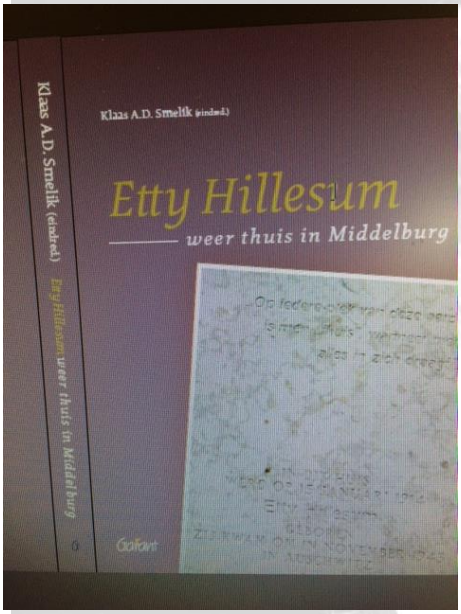

De titel van het zevende deel van de serie *Etty Hillesum Studies* verwijst naar de opening van het Etty Hillesum Onderzoekscentrum te Middelburg op 1 oktober 2015. Zo is de stad, waar Etty Hillesum op 15 januari 1914 werd geboren, een knooppunt geworden voor het internationale onderzoek naar haar persoon en nagelaten geschriften. De bundel wordt geopend met de toespraak die de Middelburgse burgemeester bij de opening van het centrum hield, gevolgd door een studie over Hillesums taalgebruik: welke stijlmiddelen wendde zij aan? Haar beperkte mogelijkheden om zich te handhaven in een tijd van vervolging en haar wens om kroniekschrijfster van het kamp Westerbork te worden zijn het onderwerp van twee studies, waarin haar confrontatie met het nationaalsocialisme centraal staat.

In een volgende bijdrage wordt een vergelijking getrokken tussen Etty Hillesum en de auteur die haar het meeste heeft geïnspireerd: Rainer Maria Rilke, en in een tweede bijdrage de verschillen tussen haar en de Italiaanse schrijver Primo Levi, als het gaat om hun visie op de Sjoa. Twee artikelen handelen over aspecten van Hillesums geheel eigen vorm van religiositeit en de actualiteit daarvan voor het heden. Het biografische onderzoek naar Etty Hillesum, haar familie en haar omgeving levert steeds nieuwe resultaten op, zoals blijkt uit de bijdrage over Spiers verloofde Hertha Levi en die over de Hillesum stamboom. Ook het onderzoek naar het boek 'Levenskunst', waarin Etty Hillesum en Henny Tideman eens gevleugelde woorden hebben opgetekend, wordt voortgezet. Een boekbespreking besluit dit deel, waarin opnieuw zeer verschillende aspecten van het wereldwijde Etty Hillesum onderzoek aan de orde komen.

De presentatie van 'Etty Hillesum weer thuis in Middelburg' vindt plaats op **zondag 29 november a.s.**
van **13.00-14.30 uur** in de Engelse Kerk,
Simpelhuisstraat 12, Middelburg.

U kunt zich aanmelden via: **info@ehoc.nl**